

Zuzana
Maléřová

Dopis
Cyranovi

nakladatelství
ČAS

Zuzana
Maléřová

Dopis
Cyranovi

fotografie Vlado Bohdan

© Zuzana Maléřová, 2015

Photographs © Vlado Bohdan, 2015

Postface © Táňa Fischerová, 2015

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2015

Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2015
ISBN 978-80-7475-075-5

VÁŽENÝ PANE Z BERGERACU,

zasílám Vám psaní hluboko ze svého dětství, protože jste toho mnoho ve mně způsobil. Vaše verše jsem se pokoušela číst už v šesti letech. A o trochu později i psát. Každý pátek jsem popadla velkou tašku a vyrazila do naší knihovny ve valašských horách přímo pod Radhoštěm. Tašku jsem naplnila knihami až po okraj a do dalšího týdne jsem je všechny přečetla. Půjčení jedné stálo padesát haléřů. A všechny byly určeny dospělým čtenářům. Tak jsem objevila Váš příběh muže s velkým nosem a velkou duší. A pak jsem Vás poprvé uviděla na jevišti. Odhazoval jste svůj širák v dál, a v tu dál jsem zatoužila jít. Od té chvíle vím, že máte zrzavé vlasy jako Jan Vlasák a že Váš příběh kavalíra smutné postavy je vlastně oslavou radosti ze života, neboť tak to cítil režisér této slavné ostravské inscenace Jan Kačer. Zdálo se mi, že stojím na pokraji krásy. Pro ten nos jste znovu a znovu divoce a hrdě tasil kord. Pro ten nos jste po celý život zraňoval své srdce přesvědčením, že není hodno lásky. Ve své dětské duši jsem Roxanu nikdy nepochopila. Jak mohla nepoznat, neslyšet za krásnou tvář Kristiána Váš skrytý, milující hlas.

V té své malé horské vesnici jsem sedávala na schůdcích domu u silnice vedoucí na Slovensko. Pozorovala jsem auta a hrála hru – kam jedou, co tam budou dělat, jestli se vrátí. Když někdo náhodou zastavil, neváhala jsem jej oslovit. Často jsem vyzískala i adresu. Pokaždé jsem napsala. Ta radost, když přišla odpověď! Někteří tak zvaní luftáci se o prázdninách opravdu vraceli a já si s nimi dopisovala několik let. Přijížděli, odjížděli, a jednoho dne jsem odjela i já. A dál jsem psala dopisy. Některé jsem nikdy nedopsala či neodeslala, to napravuji nyní. Některé dostaly podobu hudebních textů. Některé jsem začala psát „cyranovské“, říkám jim v zastoupení. Ten nápad se zrodil před lety a byl součástí mých pořadů v pražském divadle Viola. Už jsem je psát nepřestala. Je nesmírně silné být mostem mezi lidmi, vyslat k nim slova, která by třeba nebyla vyslovena, pocity, které by zůstaly v nepochopení, slzy, které by nevytryskly v pramen a nikdy se nestaly očištnou řekou. A láska by plaše odcházela v každodennosti. To vzájemné zastavení a vyslovení bylo tak naplňující, že jsem i pochopila vřelost, s jakou jste psal verše pro svého soka, který jimi dojímal Vaši vyvolenou. Hvězdy nemusí člověk mít. Někdy stačí, když se na ně dívá.

Byla jsem vždy u toho, když dopisy dorazily ke svým adresátům. A většinou u toho byli i ti, jejichž jménem jsem je psala. Vznikly vždy na základě našich

setkání a oni často s napětím očekávali, jak bude list přijat. „Obdarování“ pak byli přesvědčeni, že dopis napsaly skutečně jejich ženy, děti, sourozenci, kamarádi. Tak jsem si díky Vám stvořila vlastní literární žánr. Vzpomínám si, jak se dcera Jany Synkové, jejímž jménem jsem napsala dopis, i spolu s bratrem obávali, že bude mámě nepříjemné, aby byli u toho, až promluví o věcech, o kterých ve své uzavřenosti nikdy nehovořila. Ale zároveň chtěli naše povídání slyšet. Vydali se do Violy tajně, aby nevěděla. Po skončení krásného večera mi jeden divák řekl, že vzadu v sále seděli dva krásní mladí lidé, a když se při děkovačce rozsvítilo, schovali se pod stůl. Hned jsem věděla, kdo to asi byl. Myslela jsem na to, že ten jedinečný večer se u nich doma promění v tajemství ukryté v mlčení. Asi po půl hodině se ale otevřely dveře v šatně – a dcera i syn statečně a s úsměvem na rtech vstoupili dovnitř: „O tohle jsi nás chtěla připravit?“ Už byli na cestě domů, ale rozhodli se vrátit a ten zážitek nezapřít. Byla to veselá chvíle, a protože bylo před Vánoce, Jana vykřikla: „A přišel Ježíšek!“

Vážený (nepíšu milý, protože milostí jste zrovna neplýtvat) pane z Bergeracu, my jsme si radost z prožitého mohli dopřávat bezprostředně. Vy jste musel na své „autorství“ čekat do posledního dechu. Když Roxana pochopila, loučili jste se. Učinila Vás šťastným ve Vaší poslední chvíli. Někdo je šťastný na začátku, někdo uprostřed, Vy nakonec. Považoval jste to za nekrásnější úděl. Nechtělo se Vám odejít s tou chladnou dámou z podsvětí, co si pro Vás přišla. Stále jste držel kord. A byl přesvědčen, že smrt Vás odvádí, protože žálí. Závidí Roxaně nalezenou lásku. Vaší lásku.

Když jsem přivedla na svět dceru, zdálo se mi, že jsem slyšela Vaše verše. Můj muž se smál a ujistil mne, že se mi to nezdálo. Lékař skutečně ve chvíli, kdy ji pozvedal vzhůru, aby spatřila svět, pronesl: „Ve chvíli poslání tě bodnu juž.“ A ona otevřela modré oči. Zase jste odhodil v mém životě svůj širák v dál. A s grácií.

Dnes už prý dopisy skoro nikdo nepíše. Ale já ano, mimo jiné z obdivu k Vaší nesmiřitelnosti se zbabělostí, měššťáctvím, podlostí. Nakonec Vás zákeřná ruka zabila, jenže aniž to Váš vrah i sám autor tušil, už ve chvíli, kdy dopisoval Vaše poslední slova, učinil Vás nesmrtelným. A spolu s Vámi jednu z Vašich nejkrásnějších vět: „Já nosím v srdci svém své elegance květ.“

I. Dopisy v zastoupení

říjen 2006

AHOJ STANDO,

když jsem se před padesáti lety rozmýšlela, jestli s tebou spojit svůj život, přála jsem si, aby to bylo navždy. A tušila jsem, že to často bude záviset na mně. Tak jsem si všechno nechala projít hlavou a srdcem. Jestli chci, abys byl otcem našich dětí, a především jestli chci, abychom spolu zestárli.

Tvé tři maminky jsem poprvé viděla všechny najednou. Měla jsem trému. Velký dům a v něm tři staré paní. Vlídne, ale ostražitě. Musela jsem ukázat, jestli umím šít, jenže já mám ruce nejisté, třesou se mi od mládí. Ale pro ně bylo důležité, že jsem „doktorová“. Můj tatínek trochu žárlil, vzal jsi mu milovanou dceru, ale měli jste se s ním i s mojí maminkou moc rádi. U jídla jsi trpěl neurózou, vlastně ses u nás učil jíst, protože tvůj otec byl u stolu nesnesitelný a tys to od dětství těžce snášel.

Když sis mě bral, byla jsem energická, plná života, ale už tehdy nostalgická a zádumčivá, možná po tatínkovi, který měl v sobě zvláštní smutek. Teprve když přišla naše velká krize, zjistila jsem, co všechno vydržím. Kdykoliv jsem uslyšela tvůj drsný zastřený hlas v telefonu, běžela jsem z práce domů. Bála jsem se na delší dobu odjet, protože na scesti s alkoholem jsi se dostával, zejména když jsem s tebou nebyla. Byl jsi vždy velkorysý a zajišťoval rodinu, ale bylo období, kdy jsme vycházeli tak tak. Ulevilo se mi, když jsem o tvém problému už mohla mluvit s dětmi, a i když ses tvářil, že se nic neděje, myslím, že se ulevilo i tobě. Je to nejistota na celý život.

Dvakrát jsem prodělala klinickou depresi. Beru antidepressiva. Člověka to změní. Chtěla bych přestat, ale bojím se. Jsem zbavena záporných emocí, ale také kladných. Vždycky, když jsem poslouchala muziku, četla, zaplavila mne nádherná vlna blaha. Dnes ne. Na představení Kytice jsem viděla, jak přítelkyni tečou slzy. Závíděla jsem jí. Ani ty to se mnou nemáš lehké. Přes všechno trápení ten náš život byl hezký a jsem vděčná, že jsi zůstal klukem z venkova, pořád rozdychtěným, vtipným i romantickým. Když jsi mě kdysi doprovázel domů, políbil jsi mě do dlaně. Stále to ještě cítím. Nikdy jsem na tebe nežárlila, protože mám odpor k vlastnickému pudu. V partnerství i v mateřství. Ctím lidskou jedinečnost, proto jsem si nechala své jméno, a taky pro radost tatínkovi. Ani mne nenapadla myšlenka na někoho jiného. Jednou mi kamarád

řekl: „My se stejně na sebe vrhneme.“ Odpověděla jsem: „Nevrheme. Někdo mi shůry dal Standu, a to nemůžu zrušit.“ Jsem k tobě odsouzená, nikdo mě toho závazku nezproští.

Tak jsme tedy spolu zestárli. Nemám pocit promarněného života. Cítím lásku a přátelství. Říkával jsi mi, že mám krásnou pleť a krásné vlasy a směšné nohy. Já měla ráda tvé rozsvícené oči. Hrál jsi v Pozdní lásce beznadějně zamilovaného, ušlápnutého človíčka. „Prsten duše paní své jsem do moře zahodil,“ utkvělo mi na celý život.

TVOJE MILENA

listopad 2004

MILÁ MAMI,

sedím v pokoji a dívám se na stále stejné židle, se kterými jsem si v dětství nejčastěji hrávala. Velké sestry měly už své životy, jejich bolestem jsem nerozuměla, žila jsem s vámi v jiném čase, v jiné době, v jiné části vaší cesty. Nebyla jsem u toho, když tě jejich existence držela při životě. Ale kdykoliv jsem měla se sebou potíže, napadlo mě, jestli moje existence neměla něco vyřešit. A někdy se mě zmocnil strach, že se to nepodařilo, že jsem svůj úkol nesplnila. Seděla jsem u piana a připadala si obyčejná. A to je pro tak velký úkol málo. Dnes je mi toho piana stejně líto jako vám, když jsem ho opustila.

Naučila jsi mě řešit si své problémy sama, dala mi svobodu, ve které jsem se dennodenně rozhodovala – a někdy těžce. Ty se neptáš, některé otázky jsi nepoložila, a já ti tím pádem nemusela lhát. Když nic nevyžadujeme, oddechneš si.

Jednou jsem se před tebou rozbrečela. Neunesla jsem komplikovanost svého vztahu. Tvá reakce mě ohromila i osvobodila. Dostala jsi záchvat smíchu a řekla jedinou větu: „Dávno tě miluje, ale já myslela, že ho nemá ráda.“

Podobně ses začala smát, když Martin požádal o mou ruku. Tedy myslela jsem, že se směješ, a ty jsi neovladatelně a dojatě vzlykala. Dodnes se rozpláčeš, když vyprávíš, jak jsem byla nemocná a zastavilo se mi srdce. „Má mě ráda,“ raduju se vždy znovu, protože já to s tebou moc neumím. Odjakživa jsem byla tátova holčička, s tátou jsme jedna duše, jedno tělo, vím, co cítí, na co myslí. Ale v každodenním životě jsem s tebou, všechno vím a vidím. Nemám nikoho raději.

Někdy chodíš jak muslimská žena, tři metry za námi, chceš svůj klid, sbíráš sílu na svůj život. Jindy zase vidím, jak se snažíš, posloucháš, táta vypráví historky, které už stokrát znáš, a ty se po sté směješ a mne tím vracíš k dětství. Tak si vás pamatuju.

Tvé nádherné chladivé ruce na mé hlavě, která bolí.

TVOJE DCERA ADÉLA, TA TŘETÍ.

květen 2007

AHOJ HONZO,

vzpomínáš, byli jsme dvacetiletí, seděli jsme u velkého stolu plného lidí a najednou mi na čele přistála maličká papírová vlaštovka. To ses do mne strefil ty. Pak jsme spolu začali chodit a dnes spolu žijeme už čtyřicet dva let.

Po roce chození náš vztah zesložitel, přišla jsem do jiného stavu. Pro tebe to byl šok. Plánoval sis oženit se až někdy po třicítce. Já byla šťastná, že čekám děťátko, tys skřípěl zubama, ale vzal sis mě. Za jedenáct měsíců po prvorozeném se narodilo další dítě. Teprve teď si dokážu trochu představit, jak ses asi cítil, když jsi musel rezignovat na ideální představy o svém životě. Však ses z toho vzpamatovával dost dlouho. Často jsi mi říkával: „Ty děti jsi chtěla ty!“ – když jsme něco kolem nich řešili. Já jsem však byla do tebe tak zamilovaná, snad i proto, že jsi mi unikal. Ale nakonec ses vždycky zachoval správně. Ačkoliv jsi mohl po škole získat angažmá v Brně, vzdal ses ho a odešel hrát divadlo do Uherského Hradiště, protože ti tam dali pro rodinu byt. Na jaře 1968 jsi byl povolán na zkrácenou vojenskou službu a psával jsi mi odtud tak hezké dopisy: „... jsi můj vzduch, bez kterého nemůžu dýchat... co naše děti?“ Vojna byla asi ještě horší než manželství.

Po Hradišti přišla Ostrava. Tam jsem začala pracovat jako klinická psycholožka a ty jsi tam zažíval krásné divadelní časy. Brzy jsem byla zase v jiném stavu. Tehdy ještě nepoužívali běžně ultrazvuk, a tak ani nevěděli, že čekáme dvojčata, ani že už ve mně nežijí. Měly to být holčičky. Jako spása jsi přišel domů a v náručí mě odnesl do nemocnice. Ztratila jsem mnoho krve, při transfuzi jsem se už propadala do příjemně smrtelné pasivity. Ale všechno jsme to zvládli a po dvou letech se nám narodilo třetí, zdravé dítě, Anička, a tu sis zamiloval. Bylo ti dvacet devět a myslím, že jsi i vnitřně dozrál k otcovství.

Klid však nenastal. Někdy tehdy ses platonicky zamiloval do houslistky z operního sboru a přiznal jsi mi to. Zase jsme z gruntu bilancovali náš vztah. Odjel jsi s divadlem na zájezd a já se sama trápila. Tehdy se ta situace vyřešila tak, že mi do cesty vstoupil pan fotograf, o dvacet let starší než já. U něj jsem nacházela nejen ztracené sebevědomí, ale i nepoznaného tatínka. Když ses to dozvěděl, řádl jsi a křičel, a myslím, že sis uvědomil, že mě máš snad taky rád.

Měli jsme však i jiné těžkosti a asi tím nejtěžším údělem bylo nemocné prostřední dítě, Baruška. Tvůj tatínek nás upozorňoval, že se chová divně, jinak než jiné děti. Protože však Baruška pěkně četla a mimořádně krásně kreslila, dlouho jsem si nalhávala, že je nadaná malířka se zvláštní povahou. Až v jejích patnácti letech jsem si musela přiznat, že s ní něco není v pořádku. Diagnózu simplexní schizofrenie dostala v osmnácti letech a v té době jí byl také přiznán invalidní důchod. S námi doma žila do svých jedenatřiceti let a byla to hodně těžká doba. Já jsem žila den co den v hrůze, co se doma, zatímco já pracuju, přihodí. Těžce to nesla i naše nejmladší Anička a projevilo se to v jejím komplikovaném dospívání. Já jsem z toho všeho byla depresivní a ty sis tu těžkou dobu řešil po svém, ale neutekl jsi od nás. Oba nás to zmáhání těžkého úkolu nakonec nějak dotvořilo.

Konečně jsem trochu pochopila, jaký jsi, a nechci, abys byl jiný, podle představ vyčtených z knih. Jsi můj život, Honzo, jsi svědkem mého života od dvaceti let a já jsem zase svědkem tvým, to nemůže nikdo nahradit. Snad je to odměna za tu dlouhou řadu dní, které spolu lidé prožijí v dlouhém vztahu a neutečou z něj, i kdyby se jim cestou stokrát chtělo.

I naše Baruška potkala v ústavě svůj osud. Když nám píše, podepisuje dopisy: „Bára a Kája Vlasákovi.“ Její láska je také Vlasák.

S tebou je, Honzo, dobře. Neměnila bych.

TVOJE ELIŠKA

listopad 2004

MILÁ JÍŘO,

v mých sedmnácti letech jsi ve mně zastavila srdce. Viděla jsem Tě hrát Annu Frankovou a kudy jsem chodila, tudy jsem plakala. A najednou jsem zjistila, že se mám stát Tvou filmovou kolegyní. Chtěla jsem Ti říct něco velkého, hezkého. Vešla jsem do maskérny, klekla jsem k Tobě a začala plakat. „Co je, děvenko?“ zeptala ses a já Ti vše vypověděla. Krásná je však Tvoje verze, kterou s oblibou vyprávíš: „... seděla jsem v maskérně a říkala si – tady se všichni podělají z nějaké holky z mlíkární – a v tu chvíli ke mně ta dívka poklekla a já si po jejím výlevu řekla – to bude vynikající, inteligentní herečka...“

Jsi jedináček, já z osmi dětí. Čapla jsi mě napůl jako sestru a napůl jako dítě, které vychováváš.

Nádherně se spolu urážíme, Ty samozřejmě vedeš, ale já už se taky snažím. Máš mozek chlapa, srdce ženské a duši dítěte.

Umíš mi vynadat jako málokdo. „Jseš blbá,“ křičíš na mne, a stejně mě máš ráda. Umíš mít ráda i lidské slabosti. V lásce možná jako v přátelství chceme většinou změnit člověka k obrazu svému. Ty ne.

Prožily jsme spolu noc, která se nedá vymazat. Ten večer jsem přijela domů, dala si sklenku vína a zavolala k Tobě domů. Dověděla jsem se, že třetí noc trávíš s maminkou v nemocnici a že je to zlé. Rozhodla jsem se okamžitě. Taxík mě odvezl do špitálu. Druhé patro, číslo dveří 285.

„Co tady děláš?“ nevěřičně jsi vydechla. Byla jsem připravená okamžitě odejít, ale Ty jsi o mou přítomnost stála. „Chvilku spi, já budu maminku držet za ruku a budu jí vyprávět.“ Vyčerpaná jsi skutečně usnula a já Tvé mamince celou noc vyprávěla:

„Táňo, musíš se uzdravit, s tou Jířou je to k nevydržení. Vzpomínáš, jak jsem jí nabourala auto, tedy já ho nenabourala, já jí ho jela vrátit a zastavila jsem, abych jí koupila kytku, a mezitím ho někdo promáčkla. Bála jsem se to Jiřině přiznat a tys pronesla: „Je pojízdné? Je. Tak nebreč a obarvi si vlasy, vypadáš hrozně.“

Dál a dál jsem vzpomínala a povídala a ona mi v průběhu noci několikrát stiskla ruku. Měla jsem pocit, že mi dává najevo, že vnímá. Pak usnula a já